

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет природничих наук
Кафедра лісового і аграрного менеджменту

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
на тему **ЛІСІВНИЧО-ЕКОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТКА
НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «БОЙКІВЩИНА»**

Виконав: студент 2 курсу, групи ЛГ(з)-2м
спеціальності 205 «Лісове господарство»
Галай Д.П.

Керівник: к.б.н., доц. Клід В.В.

Рецензент: к.с-г.н, доц. Дмитрик П.М.

Івано-Франківськ – 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК «БОЙКІВЩИНА».....	7
1.1. Історія створення.....	7
1.2. Фізико-географічне районування.....	12
РОЗДІЛ 2 ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПАРКУ	20
2.1 Охорона території.....	20
2.2 Рекреація.....	21
2.3. Наука.....	25
2.4. Еколого-освітня діяльність.....	29
РОЗДІЛ 3 ЛІСОВІ ЕКОСИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «БОЙКІВЩИНА» ТА СТАН ЇХ ЗБЕРЕЖЕННЯ.....	32
РОЗДІЛ 4 БІОРІЗНОМАНІТТЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «БОЙКІВЩИНА».....	37
3.1. Фауна.....	37
3.2. Флора.....	42
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58

ВСТУП

Для збереження генетичного, видового і ландшафтного різноманіття Українських Карпат, інших природних комплексів і об'єктів, що мають значне природоохоронне, наукове, естетичне, рекреаційне та оздоровче значення, створено національний природний парк. Парк охоплює 12 240 га земель державної та комунальної власності, у тому числі 10 623 га наданих парку у постійне користування з відібраними у попередніх користувачів землями та 1 617 га земель державної власності Боринського лісгоспу з урахуванням без відчуження. Значну частину території парку займають ліси, переважно ялиці та ялини. У парку росте понад 30 видів трав'янистих рослин, у тому числі часник ведмежий, жовтець, лунарія, вика гладка, підсніжник.

Національний природний парк «Бойківщина» є унікальним регіоном Бойківського краю, відомим незайманими краєвидами, цілими мінеральними джерелами, та древніми лісами. Парк містить букові та буково-ялицеві праліси, унікальні луки та верхове болота, одне з яких— болото «Надсяння»—має міжнародне значення як Рамсарське угіддя.

Територія парку є домом для понад 700 видів рослин, з яких 32 потребують особливої уваги, а також 172 види хребетних тварин, 34 з яких занесені до Червоної книги України. Крім природних багатств, Бойківщина приваблює туристів своєю культурною спадщиною, зокрема 17 пам'ятками історії та культури, серед яких церква Собору Пресвятої Богородиці в селі Маткові, що входить до списку Світової культурної спадщини ЮНЕСКО.

Парк зберігає сліди давніх шляхів, таких як «Руський Путь», і на його території знаходиться найвища точка Львівщини – гора Пікуй, з чудовими

краєвидами. Тут також бере початок річка Стрий, притока Дністра, та витік річки Сян, яка живе басейн Балтійського моря.

Об'єкт дослідження – національний природний парк «Бойківщина».

Предмет дослідження – його лісівничі та екологічні умови.

Мета дослідження: оцінити лісівничо-екологічні умови національного природного парку «Бойківщина». Для досягнення поставленої мети ставили наступні завдання:

- 1) охарактеризувати фізико-географічні та кліматичні умови національного природного парку «Бойківщина» ;
- 2) описати основні завдання Парку;
- 3) охарактеризувати лісові екосистеми Парку та стан їх збереження;
- 4) дослідити біорізноманіття національного природного парку «Бойківщина»;

Стан наукової розробки. У дипломній роботі використана науково-технічна література національного природного парку «Бойківщина», наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, яка висвітлює досліджувані питання. При опрацюванні дипломної роботи проаналізовано нові монографії, статті у наукових фахових виданнях та матеріали міжнародних науково-практичних конференцій.

Методи дослідження. При виконанні дипломної роботи застосовувались загальноприйняті і апробовані методи лісівничо-екологічної типології та лісівничо-таксаційні методи.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження рекомендуються до впровадження в Ужанському національному природному парку при проведенні лісогосподарських заходів з метою відтворення корінного лісового покриву, оптимізації якісного складу та підвищення продуктивності лісостанів.

Окремі положення і висновки мають теоретично-пізнавальне значення і можуть бути використані у навчальному процесі студентів лісогосподарського профілю при викладанні навчальних дисциплін “Екологія лісу” та “Природно-заповідна справа”.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, 4 розділів, висновків і списку використаних джерел (7 посилань), викладена на 61 сторінці, проілюстрована 14 рисунками.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК «БОЙКІВЩИНА»

1.1 Історія створення

Ідея створення національного природного парку в Карпатах, зокрема на території колишнього Турківського району, була ініційована науковцями Львівської області з метою збереження унікальних високогірних форм Бескидського високогір'я та лісових природних комплексів вододільно-верховинського хребта. Це також мало сприяти формуванню регіональної екологічної мережі Львівщини.

Протягом 2013-2014 років Інститутом екології Карпат НАН України розроблено проект створення національного природного парку «Бойківщина», фінансований обласним фондом охорони навколишнього середовища. Базою для цього парку вже стали існуючі природоохоронні об'єкти, зокрема: заказник загальнодержавного значення «Пікуй» (711 га), частина регіонального ландшафтного парку «Надсянський» (близько 7660 га), загальнозоологічний заказник «Либохорівський» (2075 га), ботанічний заказник. «Рацина» (12 га), комплексна пам'ятка природи «Вітік р. Дністер» (54 га), а також гідрологічні та геологічні пам'ятки природи. Клопотання про створення парку отримало підтримку від Міністерства екології та природних ресурсів України у 2014 році.

На момент оголошення Указу Президента, територія національного природного парку «Бойківщина» становить 12 240 гектарів, що значно менше від запланованих 40 тисяч гектарів. Ця площа включає використання землі лісового фонду.

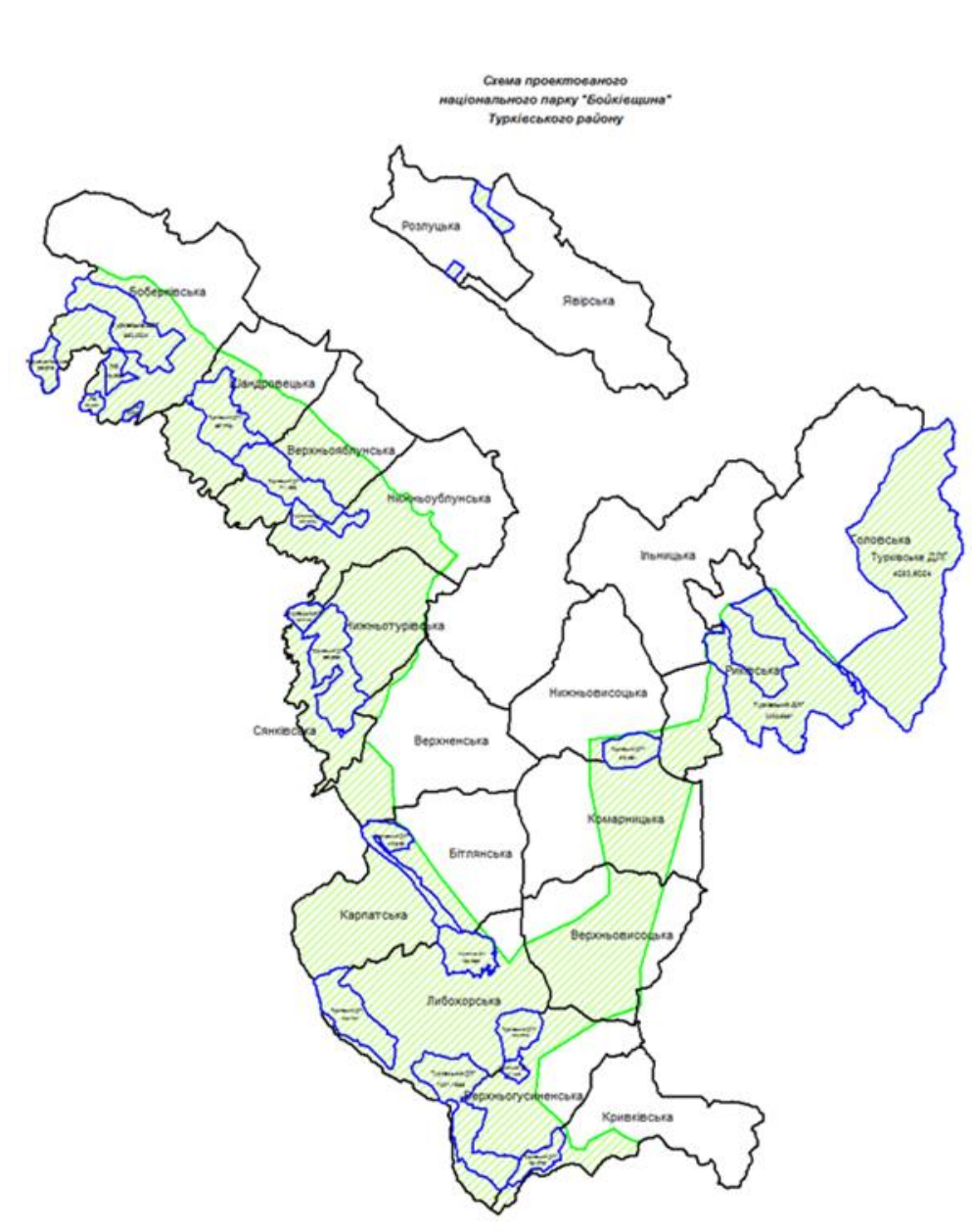

Рис. 1. Карта-схема національного природного парку «Бойківщина»

Парку було передано в постійне користування 10 623 гектарами земель різних лісогоспів: ДП «Боринське ЛГ» (4 803 га), ДП «Турківське ЛГ» (1 539 га) та Турківського дочірнього лісогосподарського підприємства обласного комунального спеціалізованого ЛГП «Галсільліс» (4 281 га). Крім того, площа лісових земель без вилучення, які використовує ДП «Боринське ЛГ» (тепер Турківське надлісництво ДП «Самбірське ЛГ»), становить 1 617 гектарів.

До складу парку увійшла також частина регіонального ландшафтного парку «Надсянський», включаючи болото «Надсяння», яке у 2019 році було внесено до переліку Рамсарських угідь під номером 2392, а також частини ландшафтного заказника «Пікуй» та загальнозоологічного заказника «Либохорівський». Це сприяє забезпеченню охорони і збереження унікальних природних комплексів та біорізноманіття регіону.

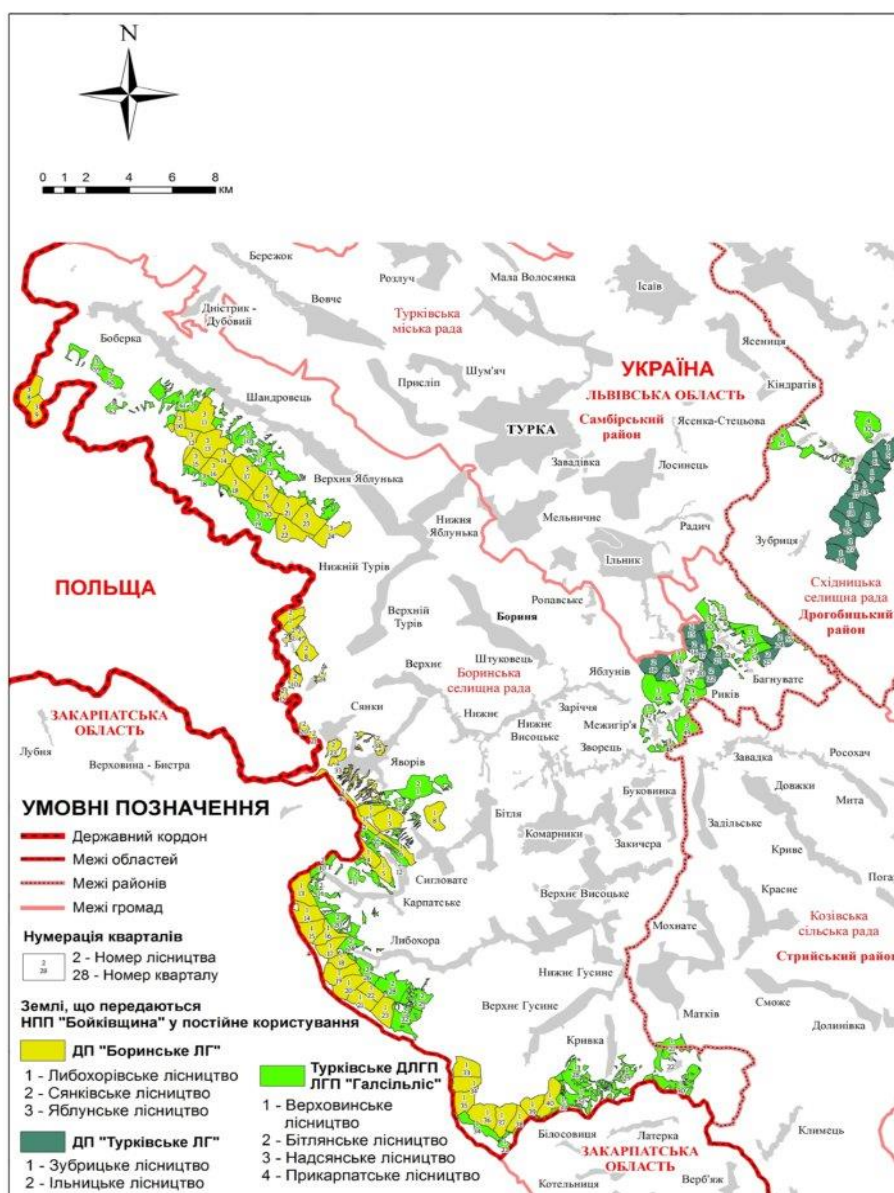

Рис. 2. Карта розташування національного природного парку «Бойківщина»

Національний природний парк "Бойківщина" віднесено до сфери управління Державної агенції лісових ресурсів України. Це означає, що він підпорядковується цій державній структурі, яка відповідає за управління та охорону лісових ресурсів в Україні.

Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» національні природні парки є установами загальнодержавного значення, які забезпечують кілька важливих функцій. Вони створені для:

1. Природоохоронних цілей – збереження природних комплексів та об'єктів, які є унікальними або мають особливу цінність.

2. Рекреації – забезпечення доступу населення до природних ресурсів для відпочинку та оздоровлення.

3. Культурно-освітніх функцій – сприяння вихованню екологічної свідомості, проведення освітніх заходів для населення.

4. Наукових досліджень – підтримка та розвиток наукових досліджень у сфері екології та охорони природи.

Ці функції забезпечують не тільки охорону природних ресурсів, але й їх ефективне використання з збереження екосистем, підвищення якості життя населення, а також розвиток культурно-освітнього потенціалу регіону. Національний природний парк "Бойківщина" відіграє важливу роль у збереженні біорізноманітності та екологічної стабільності Карпатського регіону.

Основні завдання національного природного парку "Бойківщина" включають:

1. Збереження цінних природних комплексів: Парку необхідно забезпечити унікальні природні об'єкти, що включають степові зони, а також історико-культурні пам'ятки, які знаходяться на його території. Це забезпечує підтримання екологічної рівноваги в регіоні.

2. Створення умов для рекреації: Необхідно організувати відпочинок та інші види рекреаційної діяльності в природних умовах з дотриманням режиму охорони заповідних комплексів та об'єктів. Це дозволяє відвідувачам насолоджуватися природою без шкоди для екологічної системи.

3. Наукові дослідження: Передбачена організація та проведення науково-дослідних робіт щодо вивчення природних комплексів та їх змін в умовах рекреаційного використання. також, розробка і впровадження рекомендацій щодо охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, а також моніторингу ландшафтного та проведення біологічного різноманіття.

4. Збереження генофонду: Парк обов'язково зберегти генофонд рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин, які занесені до Червоної книги України, а також типових видів, що є частиною екосистеми.

5. Екологічна освітня діяльність: Проведення екологічної освітньо-виховної роботи, що сприяє підвищенню екологічної свідомості населення та залученню громадськості до охорони природи.

Ці завдання сприяють сталому розвитку парку, охороні природних ресурсів і забезпеченню екологічної безпеки в регіоні, а також підвищенню якості життя місцевих жителів.

Національний природний парк «Бойківщина» створено указом Президента України від 11 квітня 2019 року № 130/2019. Адміністративний парк поділений на чотири лісництва: Либохорівське, Міжгірське, Сянківське та Яблунське.

Відповідно до цього указу Кабінет Міністрів України зобов'язаний виконати декілька важливих завдань у період з 2019 по 2021 роки:

1. Затвердження Положення про національний природний парк «Бойківщина»: Встановлення правил і норм діяльності парку, які мають бути розроблені та затверджені у відповідний строк.

2. Питання землекористування: До 2021 року необхідно було вирішити питання надання у постійне користування 10 623 гектарів земель для потреб парку. Це передбачало:

- вилучення земель у існуючих землекористувачів,
- Розробка проекту землеустрою щодо відведення земельних ділянок,
- оформлення прав на ці земельні ділянки,
- Встановлення меж території національного природного парку.

3. Проект організації території парку: У цей же період необхідно було розробити і погодити проект організації території національного природного парку, що включає питання охорони, відтворення та рекреаційного використання природних комплексів і об'єктів.

Ці заходи є ключовими для належного управління та охорони природних ресурсів парку, а також для успішного функціонування його рекреаційної та наукової діяльності. Усі ці дії мають на меті забезпечити сталий розвиток і збереження екосистем, що на території парку.

1.2. Фізико-географічне районування

Територія національного природного парку «Бойківщина» є частиною українських Карпат і розташована в межах двох основних геоморфологічних областей: Вододільно-Верховинської та Зовнішніх Карпат. Вододільно-Верховинська область. Ця область складає основну частину парку і включає північно-західний, західний і південний масиви. У межах Вододільно-Верховинських Карпат виділяють наступні морфоструктури другого та третього порядку:

1. Стрийсько-Сянська верховина: Має низькогірний рельєф з широкими улоговинами, що формують характерний ландшафт цього регіону. Ця морфоструктура надає особливий вигляд території, а також має важливе значення для гідрології регіону.

2. Верховинський середньогірний вододільний хребет: Ця структура є вододільною, з помітними середньогірними характеристиками. Вона виконує важливу функцію у просторовому розподілі водних ресурсів та формує умови для різноманіття видів флори і фауни.

3. Славська верховина: Відзначається монолітними хребтами та широкими улоговинами, які встановлюють специфічний рельєф та біоценози. Ця структура також впливає на кліматичні умови та екологічні спільноти.

4. Зовнішні Карпати. Ця область охоплює центральну і північно-східну ділянки парку. Характеризується порівняно нижчими висотами і різноманітними ландшафтними формами, які також додають різноманіття екосистемі та природа парку.

Таким чином, геоморфологічні характеристики національного природного парку «Бойківщина» формують унікальні природні умови, що сприяють збереженню біологічного різноманіття та розвитку рекреаційної діяльності. Ці особливості підкреслюють важливість парку як об'єкта для наукових досліджень, екологічного моніторингу та екологічного туризму.

Стрийсько-Сянська верховина є важливою геоморфологічною одиницею, яка розташована в українських Карпатах і приурочена до деяких тектонічних підзон, зокрема до Турківської, а частково також до Славсько-Верховинської та Бітлянської. Вона розташована в верхніх частинах басейнів річок Сян, Дністер, Стрий та Опір, що підкреслює її вододільну важливість.

Згідно з дослідженням П.М. Цися (1970), рельєф Стрийсько-Сянської верховини представлений чітко вираженими низькогірними хребтами, які складаються з антиклінальних структур. Поздовжні долини між цими хребтами приурочені до широких синкліналей. Низькогірні хребти простягаються з північного заходу на південний схід, створюючи характерний рельєф для цього регіону. Основні хребти:

1. Камінецький хребет: Розташований на межиріччі Сяну та долини Ріки (притока Сяну). Його максимальні висоти сягають 812 та 828 м над рівнем моря (н.р.м.), що робить його помітним елементом рельєфу.

2. Сянський хребет: Продовжується на південно-східному напрямку на межиріччі Сяну і Яблуньки з максимальною висотою 874 м н.р.м. Цей хребет знаходить своє продовження на межиріччі верхньої Яблуньки і Стрия південніше села Бориня, з максимальною висотою 838 м н.р.м.

3. Ще один важливий хребет: Простягається уздовж лівобережжя верхнього Дністра від польського кордону до долини Стрия, з висотами, що перевищують 700 м. Найвища його вершина, розташована на межиріччі Яблуньки і Стрия, досягає 785 м н.р.м. У межах цієї морфоструктури розташовано два лісництва національного природного парку «Бойківщина»: Яблунське та частина Сянківського. Ці лісництва зберігають унікальні природні комплекси та є важливими для збереження біорізноманіття, а також для рекреаційної діяльності. Стрийсько-Сянська верховина, з її специфічними геоморфологічними та екологічними характеристиками, відіграє ключову роль у формуванні природного середовища та розвитку карпатського регіону. В межах Стрийсько-Сянської верховини дійсно домінують рельєфні форми з м'якими контурами, що обумовлено геоморфологічними характеристиками цього регіону. У Стрийсько-Сянській верховині абсолютні висоти варіюються в межах 600-700 м над рівнем моря, що забезпечує помірний гірський ландшафт. Відносні висоти становлять 200-250 м, що говорить про м'якість рельєфу в цій зоні. Переважають схили з нахилами 3-10°, що надає території легкості сприйняття, проте може також сприяти процесам ерозії. Інтенсивне горизонтальне розчленування рельєфу характеризується густиною 2,4-3,2 км/км², що вказує на значну мережу водотоків та рельєфних форм, які формують складну структуру території. Північно-західна частина хребта від Ужоцького перевалу до г. Пікуй (також відомої як Буківська Полонина) належить до морфоструктури Верховинського середньогірного вододільного хребта. Ця частина сформувалася на антиклінальній складці з «карпатським» простяганням, що відображує вплив геологічних процесів, що відбувалися в цьому регіоні

протягом тривалого часу. Південно-західні схили характеризуються крутістю, майже урвищами, що можуть досягати значних кутів підйому, особливо в прилеглих частинах долини річки Жданівки. Це створює яскраві і живописні пейзажі, проте може також ускладнювати доступ до деяких територій. Північно-східні схили є більш пологими і плавно зливаються з прилеглим низькогір'ям Стрийсько-Сянської верховини, формуючи природні границі та види. Таким чином, рельєф Стрийсько-Сянської верховини, з його м'якими формами та помірними висотами, забезпечує унікальну природну середовище, яке є важливим для розвитку екосистем та підтримки біорізноманіття цього регіону.

Рис.3. Ужоцький перевал

Либохорівське лісництво є частиною Стрийсько-Сянської верховини та характеризується чітко вираженим хребтом, який простягається з північного заходу на південний схід. Лінія хребта складається з кількох значних вершин, кожна з яких має свою абсолютну висоту: Перейба – 1 020 м, Дрогобицький Камінь – 1 185 м, Старостиня – 1 226 м, Перевал Руський шлях – 1 200 м, Великий Верх – 1 316 м, Пікуй – 1 408 м.

Ці вершини, перебуваючи на лінії хребта, створюють значний контраст із прилеглим низькогір'ям Стрийсько-Сянської верховини. Відносні висоти хребта над навколишніми територіями варіюються: в межах 200–250 м на деяких ділянках, а на інших підвищення може досягати 300–400 м, що підкреслює рельєфну різноманітність даної території.

Рис. 4. Дрогобицький камінь

Цей хребет не лише формує драматичні ландшафти, але й впливає на кліматичні умови, водний баланс, а також є важливим місцем для біорізноманіття. Вершини, такі як Пікуй, є популярними туристичними об'єктами, завдяки своєму природному розмаїттю і живописним краєвидам.

Територія Міжгірського лісництва в межах Скибових Карпат, зокрема в районі скиби Зелем'янки, характеризується значними абсолютними висотами, які створюють унікальний гірський рельєф. Максимальні висоти в Міжгірському лісництві: Гора Кичера – 911,0 м над рівнем моря (н.р.м.), яка розташована на межиріччі Рибника, Золотого Потoku та Майданського Рибника. Ця вершина, хоча і є нижчою за інші, все ж витримує свою роль у формуванні рельєфу регіону; Гора Липовали* – 944,2 м н.р.м. розташована в Майданському масиві. Ця висота є однією з ключових точок на карті даного лісництва, що надає регіону значний пейзажний контекст. Гора Виднога – 1 132,4 м н.р.м. на хребті Середній є найвищою точкою серед згаданих. Це місце забезпечує захоплюючі краєвиди та стає популярним серед туристів і альпіністів.

Рис. 5. Скибові Карпати

Скибові Карпати славляться своїм різноманітним ландшафтом, де гори та долини переплітаються, формуючи численні водотоки і екосистеми. Високі вершини, такі як Виднога, значно впливають на мікроклімат регіону, забезпечуючи специфічні умови для зростання флори і фауни. Територія Міжгірського лісництва має величезне значення для збереження природного багатства Карпат, а також є популярним місцем для активного відпочинку, включаючи піші прогулянки та екотуризм. Гора Пікуй (1408 м) найвища вершина Вододільного хребта та найвища точка Львівської області. Розташована на межі Львівської та Закарпатської областей.

Рис. 6.Хутір Ліски

Хутір Ліски є малочисленним населеним пунктом, де наразі проживає всього 7 людей. Ця місцевість відзначається неповторними природними краєвидами, зокрема панорамою Західних Бескидів, які мають велике історичне і культурне значення. У період між 1944-1947 роками з цих територій були виселені понад 8 тисяч мешканців, що стало важливою подією в історії регіону. Внаслідок цього багато сіл і хуторів опинилися в занедбаному стані, а їх культура та традиції почали зникати. На теренах поблизу хутора можна спостерігати весняне цвітіння диких орхідей. У регіоні природного парку нараховується понад 10 видів цих рослин. Орхідеї не лише додають краси ландшафту, але й є важливими індикаторами екологічного стану місцевості. Їх цвітіння приваблює не

лише дослідників, але й туристів, які прагнуть насолодитися природною красою. Ця місцевість, з її історичним фоном та природними ресурсами, є цінним місцем для досліджень та охорони природи, а також чудовим об'єктом для екологічного туризму. Територія Міжгірського лісництва Парку є складною геоморфологічною структурою, що сформована на основі морфоструктури Рожанки та частково охоплює Стрийсько-Сянську верховину. Скиба Рожанки виступає як вузька монокліналь, ширина якої не перевищує 3–4 км, що описується в роботах Круглова (1986). Вона має блокову будову та складається з двох хребтів, які тягнуться в північно-західному – південно-східному напрямках. У східному масиві території розташовані: - Гора Мингол – 1 085,7 м над рівнем моря (н.р.м.), – Інші висоти – 970,4 м н.р.м. У західному хребті можна знайти: – Гора Кам'яна Гора – 834,5 м н.р.м. Вершини на 894,2 м н.р.м., зокрема в межах долини р. Завадка, яка обмежує масив з вершиною г. Клева (900,2 м н.р.м.). Масиви Кам'яної Гори та Минголу вирізняються урвищними схилами, що створює живописні краєвиди та умови для формування унікального біому. Ці урвища слугують важливими осередками біорізноманіття.

Зі сторони лінії Турка (Ільник-Багнувате) до Славського та Вишкова, внутрішня частина району Сколівських Бескидів межує з Вододільно-Верховинською областю, де проходить звивиста лінія Карпатського вододілу. Ця лінія є важливою не лише з гідрологічної, а й з екологічної точки зору, оскільки формує водозбори для численних річок і водоемів регіону. Територія Міжгірського лісництва і навколишні масиви є важливими для збереження природних екосистем та різноманіття, а також є популярними серед туристів і дослідників, які відвідують ці унікальні карпатські гори.

Рис. 7. Колишнє село Соколики

Село Соколики було засноване в 1556 році і стало відомим як популярне місце для літнього відпочинку. Його природні краєвиди, чисте повітря та сприятливий клімат приваблювали туристів і місцевих мешканців. У 1938 році в селі проживало 1520 людей. Це свідчить про наявність розвиненого господарства та активного соціального життя. На жаль, у період після Другої світової війни, зокрема в 1945-1946 роках, населення села зазнало значних втрат через виселення, у результаті чого багато мешканців були змушені залишити свої домівки.

Виселення населення стало трагічною сторінкою в історії села, оскільки призвело до втрати не лише людей, а й культурної спадщини і традицій. Це також вплинуло на розвиток села, яке з часом могло стати ще більш популярним туристичним напрямком.

Вас захопить мальовничість краєвидів Бескидів та давніх карпатських долин, які здатні заворожити своєю природною красою. Цей край, де розташовані букові та вільхові ліси зі стрімкими гірськими річками та прозорими потоками, є справжнім раєм для любителів природи.

На території парку простягаються низькогірні та середньогірні хребти, що надають унікальні можливості для огляду чудових панорам. З найвищої вершини Львівської області – гори Пікуй (1408 м) – відкривається фантастичний вид на навколишні ландшафти, що захоплює дух.

Ці території є домівкою для багатьох рідкісних видів рослин і тварин, що зникають у Європі. Це створює особливу атмосферу, де кожен мандрівник може відчувати неповторність природи та її динаміку.

Бойківський край вражає не лише природою, а й своєю глибокою історією, унікальною архітектурою та традиціями. Досліджуючи його, ви зможете зустріти справжні культурні скарби, від давніх церков до колоритних сіл, які зберегли свою автентичність. Тіні гірських стежок, що проходять серед прадавніх лісів, запрошують вас у мандрівку, де кожен шлях може відкрити нові горизонти і незабутні враження.

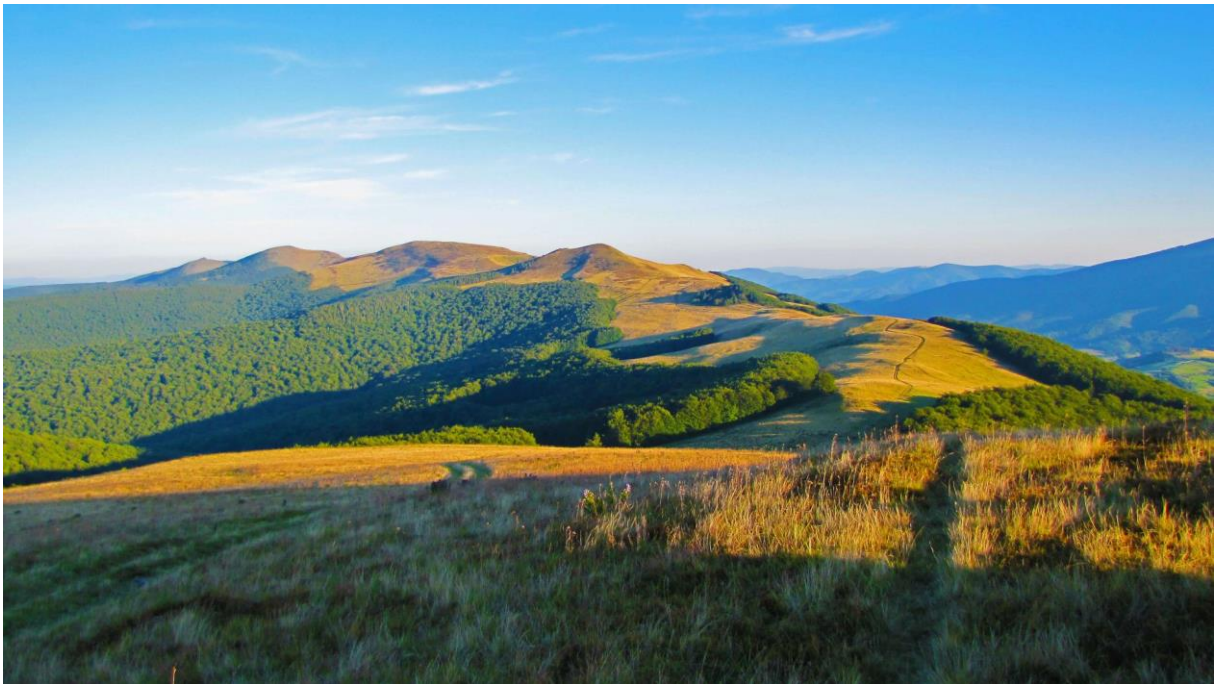

Рис. 8. Вододільний хребет

Гірський хребет Бескидів, зокрема — Вододільний хребет простягається від витоків річок Уж та Сян до верхів'я річки Ріка, формуючи природний вододіл між басейнами Чорного та Балтійського морів. Хребет має характерні вигини, які створюють мальовничі краєвиди та унікальні природні ландшафти. Для нього властива асиметрична форма: південні схили хребта круті та урвисті, в той час як північні схили порівняно пологі. Це призводить до різноманітності екосистем і умов для росту рослин і життя тварин. Цей хребет є важливою природною зоною, що підтримує різноманітність флори та фауни. Тут знаходяться численні види рослин, деякі з яких є рідкісними або охороняються. Вододільний хребет привертає увагу туристів, які прагнуть насолодитися природою, займатися пішими прогулянками та стежками, а також вивчати культуру місцевих жителів.

Кліматичне середовище на території Парку вражає своєю різноманітністю та складністю. Давайте розглянемо деякі ключові аспекти:

Циркуляція атмосфери

- Перенесення повітряних мас: Основну роль у кліматі території відіграє західне перенесення повітряних мас, які включають атлантичні, континентальні та арктичні повітряні маси. Це створює особливості в атмосферному тиску, температурі й опадах.

- Полярно-морські повітряні маси: Влітку та взимку в регіоні переважають полярно-морські повітряні маси (62–64% протягом року), що веде до значного спостереження за хмарністю та рівнем опадів.

Місцева циркуляція

- Гірсько-долинна циркуляція: влітку в горах формуються гірсько-долинні вітри, які створюють унікальні мікрокліматичні умови.

- Фени та схиліві вітри: взимку та навесні активізуються фенові та схиліві вітри, що можуть тривати від кількох годин до кількох діб, впливаючи на температуру та вологість.

Рельєф і його вплив

- Нерівномірний розподіл метеорологічних елементів: Гірський рельєф суттєво впливає на розподіл сонячної радіації, temperatures, хмарності та опадів. Завдяки цій особливості можна спостерігати багато мікрокліматів на відносно невеликих територіях.

Атмосферний тиск

- Сезонні коливання: Атмосферний тиск в горах найвищий восени та найнижчий навесні, з мінімумом у квітні. Це відображає загальні метеорологічні умови, які характерні для гірських регіонів.

Кліматичне районування

Територія Парку належить до трьох термічних зон: помірної, прохолодної та помірно-холодної. Особливо варто відзначити, що верхи Вододільно-Верховинського хребта відносяться до холодної термічної зони, що підкреслює значні перепади температури та кліматичні умови в різних частинах парку.

Ці особливості роблять регіон унікальною природною екосистемою, що приваблює не лише туристів, але й науковців, які досліджують кліматичні та екологічні аспекти цієї краси.

В описаній території Парку сформувалися надзвичайно цікаві гідрологічні умови завдяки різноманітності водотоків. Нижче наведені ключові аспекти цих особливостей:

Водозбори

- Басейни морів: Територія Парку охоплює водозбори двох великих морів: Балтійського і Чорного. Це унікальна риса, оскільки водотоки в цьому регіоні мають важливе значення для екосистем обох водозборів.

- Басейн річки Сян: Річка Сян, яка протікає через західну частину Парку, належить до басейну Балтійського моря.

- Басейн річки Стрий: Інші річки, які беруть початок у цьому регіоні, відносяться до басейну Чорного моря.

Головний європейський вододіл

- роходження вододілу: Головний європейський вододіл проходить через територію Парку, формуючи важливу природну межу між водозбором Балтійського та Чорного морів. Цей вододіл простягається від Ужоцького перевалу через хребти Бучок і Сянський, досягаючи українсько-польського кордону біля села Боберка.

Річка Сян

- Гірська річка: Сян є середньою гірською річкою, довжина якої становить 56 км (загальна довжина річки – 447 км). Її водозбір в Україні охоплює площу 2 500 км².

- Джерело: Сян бере свій початок на території РЛП "Надсянський" поблизу урочища Ужок на висоті 930 м над рівнем моря.

- Транскордонна водойма: Річка проходить західною межею Парку через Сянське та Яблунське лісництва, виконуючи функцію транскордонної водойми між Україною та Польщею. Це також підкреслює міжнародне значення цієї річки та потребу в спільному управлінні водними ресурсами.

Отже, такі гідрологічні особливості роблять район не лише важливим екологічним середовищем, але й притягують увагу дослідників і туристів, які зацікавлені у вивченні природних ресурсів. Дослідження річки Сян і її водозборів можуть допомогти зрозуміти екосистеми обох морів, а також значення водних ресурсів у контексті глобальних змін клімату.

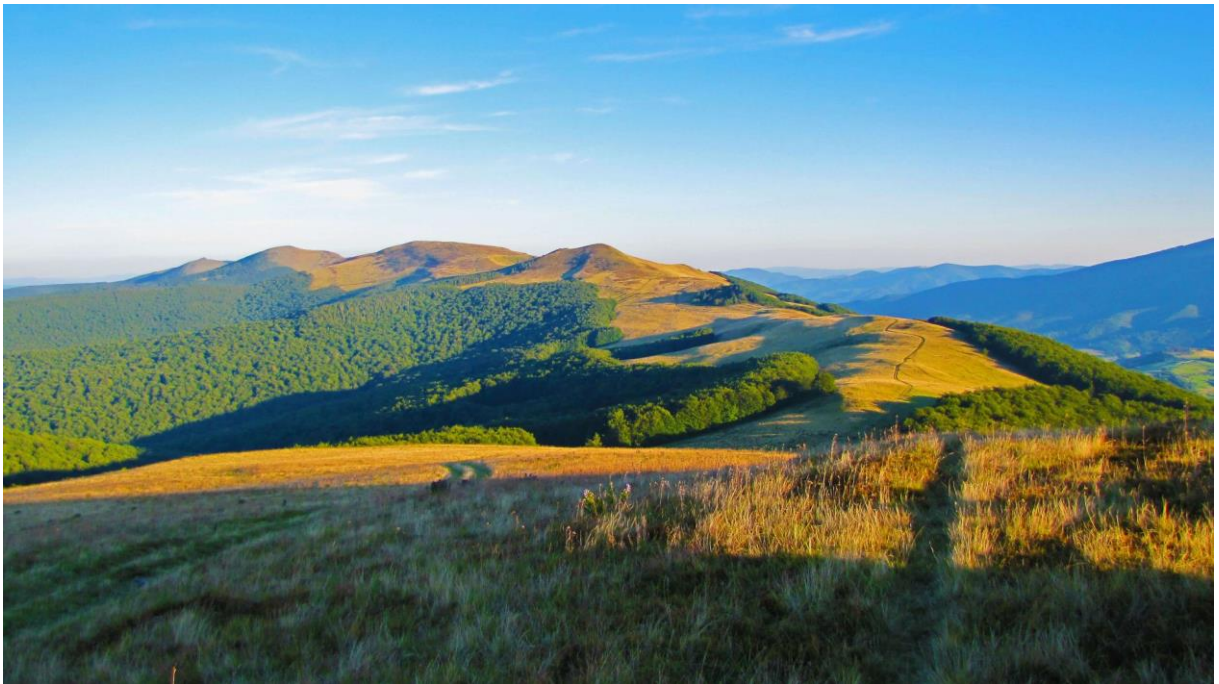

Рис. 9. Вододільний хребет

Вододільний гірський хребет, що відноситься до Східних Бескидів, має багато характерних рис, які роблять його особливим у рамках карпатського ландшафту. Ось деякі важливі аспекти:

- Протяжність: Хребет простягається від витоків річок Уж і Сян до верхів'я річки Ріка, що свідчить про його значну довжину та роль у формуванні гідрології регіону.
- Форма та склад: Хребет має звивисті лінії гребенів і асиметричну форму. Це говорить про геологічну активність у минулому та вплив ерозійних процесів.

Південні схили хребта є круті і урвисті, що створює складні умови для розвитку рослинності й формування різноманітних біотопів. Ці схили

можуть бути більш схильними до утворення зсувів і природних явищ, викликаних погодними умовами.

На відміну від південних, північні схили є пологими, що забезпечує більш стійкі умови для розвитку рослинності, а також може позитивно впливати на залягання снігового покриву восени та зимою.

Такий різноманітний рельєф створює унікальні екологічні нішіви, які притягують різні види флори та фауни. Залежно від умов на різних схилах, можуть формуватися різні рослинні угруповання, що значно підвищує біорізноманіття регіону.

Звивисті гребені та різноманітні ландшафти хребта можуть створювати привабливі маршрути для туристів, що займаються пішохідним туризмом, скелелазінням та іншими активностями на свіжому повітрі. Гірський хребет, про який йшлося вище, є важливою частиною Східних Бескидів, підкреслюючи унікальність цієї природної зони, її екологічну різноманітність, а також можливості для відпочинку та вивчення природи.

Річка Стрий є важливим водотоком в Україні, що має значення як для гідрології, так і для екосистеми. Ось деякі ключові характеристики та аспекти цієї річки:

- Витоки та довжина: Річка Стрий бере початок на південно-західному схилі Верховинського вододільного хребта, приблизно 1,5 км південніше гори Станеца, на висоті 990 м. Її загальна довжина складає 232 км.

- Площа водозбору: Водозбір річки займає площу 3060 км², що свідчить про значні водні ресурси в цьому регіоні.

- Соціальне та екологічне значення: Як правобережна притока Дністра, річка Стрий має значення для водозабезпечення та екосистеми регіону.

Гідрологічні аспекти:

- Живлення: Живлення річки є змішаним, забезпечується дощовими, сніговими та підземними водами. Це впливає на її сезонний режим.

- Фізичні характеристики: Біля витоків річка виглядає як гірський потік з шириною 30–50 см і глибиною 5–15 см. Швидкість течії варіюється від 0,1 до 2,0 м/с.

- Форма берегів: Береги в гірській частині річки мають V-подібну форму, переважно круті та обривисті, що може слугувати показником активних геологічних процесів у минулому.

У межах Парку до водозбору річки Стрий належать численні притоки: Яблунька, Яворівка, Сигловий, Гнила, Либохора, Завадка та інші. За наявними даними, кількість приток, яка належить до басейну Стрия, вражає своєю різноманітністю. Це підкреслює екологічне багатство регіону.

Звивистість потоків коливається від 1,07 км/км (для Ходоровця) до 1,47 км/км (для Радицького). Падіння річок у басейні може досягати 37 м, що свідчить про активну ерозію та формування рельєфу. Річка Стрий та її притоки відіграють суттєву роль в екосистемі регіону. Вони забезпечують гідрологічний баланс, підтримують різноманітність біотопів, а також є місцем проживання для багатьох видів флори і фауни.

Річка Стрий і її численні притоки формують складну і багатогранну гідрологічну мережу, що є невід'ємною частиною екосистеми Парку. Їх вивчення має велике значення для охорони водних ресурсів та збереження природних ландшафтів регіону.

Рис. 10. Рамсарське угіддя міжнародного значення “Болото Надсяння”

Це єдине болото в Східних Бескидах в межах України та Польщі, яке не зазнало впливу меліорації.

РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПАРКУ

До основних напрямків діяльності національного природного парку «Бойківщина» належать: охорона території, рекреація, наука, екоосвіта.

2.1. Охорона території

Охорона території природного парку є важливим аспектом для збереження екологічної стабільності та біорізноманіття. Основні аспекти роботи служби охорони парку можна розглянути детальніше.

Служба охорони парку входить до складу служби державної охорони природно-заповідного фонду України, що дозволяє забезпечити єдиний підхід до охорони природних ресурсів на рівні держави. Директор парку очолює службу охорони, визначаючи стратегічні напрямки діяльності та забезпечуючи виконання її завдань.

Основні завдання служби держохорони

1. Додержання режиму охорони: Забезпечення дотримання режиму охорони території парку та природних об'єктів, що існують на його території. Це включає контроль за об'єктами рослинного і тваринного світу, водними ресурсами та геологічними пам'ятками.

2. Попередження та припинення порушень: Проактивна діяльність для запобігання порушенням природоохоронного законодавства. Служба проводить моніторинг території, виявляє факти незаконних дій, таких як незаконна рубка лісів, полювання або вилов риби.

Повноваження служби охорони парку визначаються відповідним законодавством України, що регулює охорону довкілля та природоохоронну діяльність. Це може включати право проводити перевірки, оформляти складені протоколи про адміністративні порушення, взаємодіяти з іншими державними структурами та організаціями.

Охорона території природного парку має значення не лише для збереження природних ресурсів, але й для підтримки екосистемних послуг, які надають ці території, таких як очищення повітря, води, збереження клімату та забезпечення умов для життя рослин і тварин. Крім того, природний парк може слугувати місцем для рекреаційної діяльності, екологічного туризму, що в свою чергу може сприяти підвищенню обізнаності суспільства про важливість збереження природи.

Робота служби охорони є невід'ємною частиною сталого управління природними ресурсами і збереження біорізноманіття в Україні. Вона сприяє захисту унікальних природних екосистем та забезпеченню належного режиму охорони на території парку, що є важливим для екологічної стабільності регіону.

Описана система управління та охорони території національного природного парку «Бойківщина» спрямована на забезпечення збереження природних ресурсів і підтримку екологічної рівноваги. Підприємства, організації та установи, які здійснюють господарську діяльність на території парку або в його прилеглий зоні, зобов'язані дотримуватися вимог природоохоронного законодавства. Ці вимоги включають обмеження на використання природних ресурсів, зменшення негативного впливу на довкілля та забезпечення екологічної безпеки.

У разі невиконання вимог законодавства, відповідальні особи несуть дисциплінарну, адміністративну, цивільну або кримінальну відповідальність. Це демонструє серйозний підхід до охорони навколишнього середовища та покарання за порушення.

Розмір шкоди, завданої внаслідок порушення природоохоронного законодавства, підлягає визначенню відповідно до закону. Це дозволяє відшкодувати збитки, понесені в результаті негативних дій, та забезпечити фінансування заходів з відновлення природних ресурсів.

Охорону території забезпечує Державна екологічна інспекція України, яка здійснює перевірки дотримання екологічних норм і стандартів. Це є важливим інструментом для моніторингу та контролю за дотриманням вимог природоохоронного законодавства.

Громадські інспектори з охорони довкілля також відіграють важливу роль у нагляді за виконанням вимог охорони території. Їхня участь сприяє підвищенню обізнаності громадськості та залученню суспільства до процесів охорони природи.

Національний природний парк «Бойківщина» адміністративно поділений на чотири лісництва: Либохорівське, Міжгірське, Сянківське, Яблунське лісництво. Цей адміністративний поділ дозволяє ефективніше управляти природними ресурсами, оптимізувати охорону лісових масивів та здійснювати контроль за екологічною ситуацією в кожному з лісництв.

Система управління та охорони території НПП «Бойківщина» є зразком комплексного підходу до збереження природних ресурсів, де поєднуються державний і громадський контроль, а також чіткі вимоги до дослідницької та господарської діяльності. Це створює умови для сталого розвитку та охорони унікальних природних екосистем, які є цінними для збереження біорізноманіття та екологічної стабільності регіону.

2.2. Рекреація

Рекреаційна діяльність на території національного природного парку «Бойківщина» має важливе значення для розвитку регіону, економіки та збереження природної і культурної спадщини. Вона регулюється відповідно до Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, яке було затверджене наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища. Це положення встановлює правила і процедури, які повинні дотримуватись при організації туристичної діяльності та використанні природних ресурсів.

Парк є частиною міжнародного біосферного резервату «Східні Карпати», що сприяє розвитку міжнаціонального туризму та охорони навколишнього середовища. Наявність залізничного сполучення з обласним центром і автомагістралей, які проходять через територію громади, робить парк легкодоступним для туристів із різних регіонів України та з-за кордону.

Туризм є одним з основних джерел доходу для місцевого населення та підприємств, що працюють у сфері гостинності, послуг і торгівлі. Розвиток туристичної інфраструктури може включати готелі, ресторани, інформаційні центри, пішохідні та велосипедні маршрути.

Наявність унікальних природних ландшафтів, водоспадів, лісів і гірських вершин сприяє активності, такій як пішохідний туризм, альпінізм, велосипедний спорт, а також відпочинок на природі.

Парк славиться значною кількістю пам'яток культурної спадщини, зокрема греко-католицькими храмами і дзвіницями. Це створює додаткові приводи для відвідування, як для вітчизняних, так і закордонних туристів. Регіон багатий етнографічними традиціями і звичаями, що цікаві туристам, які шукають справжню інтеграцію в культуру місцевих жителів. Туристи,

які відвідують національний природний парк «Бойківщина», отримують можливість насолоджуватися не лише природою, але й знайомитися з історією, традиціями та культурним спадком регіону. Зростаючий інтерес до екологічного туризму дозволяє привернути увагу до охорони навколишнього середовища та сталого використання природних ресурсів.

Отже, рекреаційна діяльність на території національного природного парку «Бойківщина» сприяє розвитку регіону, підвищенню його економічного потенціалу та збереженню унікальної природної і культурної спадщини. Своєчасне впровадження правил з регулювання туристичної діяльності та активна зацікавленість усіх учасників процесу (від підприємств до громадських організацій) можуть забезпечити сталий розвиток парку та максимальний вигаш для місцевої громади.

Рекреаційна діяльність у національному природному парку «Бойківщина» охоплює низку важливих напрямків, які сприяють сталому розвитку цього регіону та збереженню природних ресурсів. Розглянемо докладніше кожен із зазначених напрямків:

1. Створення умов для організованого туризму. Основна мета – забезпечити безпечний, комфортний і цікавий відпочинок для туристів, максимально використовуючи переваги природного середовища та зберігаючи його недоторканість.

2. Захист природних комплексів: Діяльність пов'язана із запобіганням негативному впливу на екосистеми та природні об'єкти, що може включати контроль за розвитком інфраструктури, створення екологічних маршрутів, зон для відпочинку та вивчення флори і фауни.

3. Забезпечення попиту на оздоровчий і культурно-пізнавальний відпочинок. Загальнооздоровчі послуги: Відпочинок на природі має позитивний вплив на фізичний та психологічний стан людей, тому формування пропозицій, що включають екотуризм та культпоходи є пріоритетними.

4. Культурно-пізнавальний аспект: Програми екскурсій, інтерактивні заняття, семінари та майстер-класи, що знайомлять туристів з місцевими традиціями, фольклором та кулінарією.

5. Обґрунтування та встановлення допустимого рівня антропогенного навантаження. Важливо розрахувати максимально допустиме навантаження на природні комплекси, щоб уникнути деградації екосистем. Це включає моніторинг впливу туристів на рослинність, тваринний світ та природні ландшафти.

6. Розробка планів використання території, які враховують потреби рекреантів і вимоги з охорони природи, щоб підтримувати баланс між розвитком туризму та збереженням природного середовища.

7. Організація рекламно-видавничої та інформаційної діяльності. Реклама та просвіта. Важливо інформувати про можливості рекреаційної діяльності в Парку, виходячи із потреб та інтересів потенційних туристів.

8. Екологічна просвіта. Освітні програми для відпочиваючих щодо важливості збереження екосистем, принципів екологічного туризму, а також правила поведінки в природних умовах.

9. Формування екологічної культури.

10. Екологічна свідомість: Сприяння розвитку у туристів і місцевих жителів розуміння важливості охорони природи, відповідального використання природних ресурсів та збереження культурної спадщини.

Участь місцевих жителів: Включення спільноти в процеси організації рекреаційної діяльності і забезпечення їх інформацією про охоронні ініціативи, сприяння відповідальному ставленню до природних багатств.

Отже, єднання зусиль усіх учасників рекреаційної діяльності в Національному природному парку «Бойківщина» – від державних установ до місцевих спільнот – є критично важливим для досягнення сталого розвитку, збереження природи та підвищення якості життя населення. Це, в свою чергу, сприятиме збереженню унікальної екологічної та культурної спадщини Парку для майбутніх поколінь.

З самого початку свого створення національний природний парк «Бойківщина» активно займається різними аспектами рекреаційної діяльності, що сприяє не лише розвитку туризму, а й охороні природних ресурсів. Ось деякі ключові напрямки роботи Парку:

1. Розробка та ознакування туристичних стежок і маршрутів.
2. Створення нових пішохідних, велосипедних та автомобільних маршрутів для відвідувачів, які дозволяють насолоджуватися природною красою регіону.
3. Забезпечення безпеки і зручності для туристів шляхом чіткої маркування стежок, розміщення інформаційних покажчиків та карт.
4. Облаштування місць відпочинку.
5. Створення комфортних місць для відпочинку, включаючи альтанки, лавки, столи та смітники, що забезпечують чистоту і порядок на території парку.
6. Встановлення туристичних інформаційних центрів та облаштування паркінгів, які сприяють покращенню зручності для відвідувачів.
7. Збереження природних цінностей та їх раціональне використання.
8. Виконання заходів, спрямованих на охорону флори і фауни, збереження природних ландшафтів, а також моніторинг екологічного стану територій.
9. Раціональне використання ресурсів: Розвиток екотуризму, який робить акцент на збереженні навколишнього середовища, підтримуючи баланс між рекреаційною діяльністю і охороною природи.
10. Зміцнення та вдосконалення рекреаційної інфраструктури.
11. Неперервне вдосконалення існуючих об'єктів та впровадження нових технологій для підвищення якості обслуговування відвідувачів.
12. Залучення місцевих жителів до процесів розвитку інфраструктури, що створює робочі місця і підвищує їхнє економічне благополуччя.

13. Проведення екскурсій для учнів і студентів.
14. Організація екскурсій для учнів, студентів та груп людей різного віку, що допомагає формувати екологічну свідомість і інтерес до природного середовища.
15. Проведення інтерактивних програм та лекцій, що висвітлюють важливість збереження природи, екологічні проблеми та культурну спадщину регіону.

Рис. 11. Сірководневе джерело

Отже, діяльність національного природного парку «Бойківщина» націлена на забезпечення сталого розвитку території, сприяючи як розвитку туризму, так і охороні природного середовища. Завдяки комплексному підходу до створення рекреаційних можливостей, освіти та

залучення місцевої громади, парк має потенціал стати зразком для інших природоохоронних територій в Україні та за її межами.

Рис. 12. Рекреація зона Бабінець

2.3 Наука

Національний природний парк «Бойківщина» веде активну наукову та науково-технічну діяльність, спрямовану на вивчення різноманітних природних процесів та збереження екологічного різноманіття. Задані напрями роботи парку є важливими для забезпечення охорони природи, відтворення природних ресурсів та підтримки стабільних екосистем. Розглянемо ці напрями діяльності детальніше.

Основні напрямки наукової діяльності:

1. Інвентаризація об'єктів флори, фауни та природних комплексів.

- Проведення систематичних досліджень для документування рослинних і тваринних видів, що мешкають на території парку.
- Визначення та опис екологічних ніш, вивчення взаємозв'язків між видами та їх середовищем існування.

2. Дослідження динаміки природних комплексів.

- Моніторинг змін у природних комплексах, аналіз впливу навколишнього середовища, змін клімату та антропогенної діяльності.
- Використання експериментальних і комп'ютерних моделей для прогнозування екологічних змін.

3. Вивчення впливу рекреаційного використання.

- Аналіз впливу туристичної діяльності на рослинний і тваринний світ, формування наукових рекомендацій для зменшення негативного впливу рекреації.
- Розробка спеціальних програм для сталого розвитку туризму в парку з урахуванням збереження природних ресурсів.

4. Створення наукових основ охорони біорізноманіття.

- Розробка стратегій відновлення та збереження окремих рідкісних видів і природних комплексів.
- Дослідження ефективних методів управління природними ресурсами для їх раціонального використання.

5. Наукові матеріали та рекомендації.

- Підготовка аналітичних документів для використання у господарській, природоохоронній та еколого-освітній діяльності.

- Впровадження результатів досліджень в практику управління територією та охорони природи.

6. Вивчення міжсистемних зв'язків та структури екосистем.

- Аналіз екологічних взаємозв'язків між різними елементами екосистем та наукове обґрунтування їх функціонування.

- Дослідження екологічної стійкості та відновлювальних процесів в природних комплексах.

7. Комплексні наукові дослідження флори та фауни.

- Виконання наукових робіт, спрямованих на охорону унікальних та типових представників флори і фауни, що мешкають на території Парку.

- Спостереження за змінами в чисельності та ареалі видів, занесених до Червоної книги України.

8. Розробка природоохоронних заходів.

- Створення та впровадження рекомендацій щодо охорони рідкісних та під загрозою зникнення видів, а також заходів для покращення стану природних комплексів.

- Визначення перспективних територій для заповідання, які можуть стати новими природно-заповідними об'єктами.

Важливим інструментом, що узагальнює результати наукових досліджень та спостережень за станом природних комплексів та об'єктів, є «Літопис природи». Він служить основою для подальших наукових досліджень і допомагає розуміти зміни, що відбуваються в природному середовищі.

Науково-технічна рада, очолювана директором Парку, сприяє координації наукових досліджень та їх інтеграції в загальну стратегію управління природними ресурсами. Рада займається плануванням та

організацією наукових робіт, а також забезпечує обмін інформацією між науковими установами та практиками.

Отже, діяльність національного природного парку «Бойківщина» у царині науки є практичним прикладом того, як наукові дослідження можуть служити основою для охорони та раціонального використання природних ресурсів. Це забезпечує продовження існування цінних екосистем та біорізноманіття, що має важливе значення для сталого розвитку регіону.

Дослідження Буківської полонини в межах національного природного парку «Бойківщина» виконуються в рамках Проєкту 04/21/SK «Вивчення природної спадщини в НПП Бойківщина: Буківська полонина», який фінансується Фондом збереження біорізноманіття Карпат (Словаччина). Партнери проєкту:

- Громадська організація «Агенція регіонального розвитку Турківщини»: Ця організація виступає в ролі координатора проєкту, відповідальної за організацію досліджень і залучення місцевих громад до участі в охороні природи.

- Національний природний парк «Бойківщина»: Парк є важливим партнером у реалізації проєкту, оскільки він забезпечує необхідну інфраструктуру та знання про екосистеми регіону.

- Інститут екології Карпат НАН України (ІЕК НАНУ): Науковці з цього інституту беруть участь у дослідженнях, надаючи експертні оцінки та проводячи наукові аналізи екосистем Буківської полонини.

- Державна прикордонна медична наукова установа НАН України (ДПМ НАНУ): Ця установа також залучена до проекту, що забезпечує внесок у вивчення медико-екологічних аспектів біорізноманіття регіону.

Основною метою проекту є дослідження та документування природної спадщини Буківської полонини, зокрема:

- Оцінка біорізноманіття: Вивчення видового складу флори і фауни, включаючи рідкісні і зникаючі види, а також аналіз екосистемних зв'язків.

- Збереження природних екосистем: Розробка рекомендацій щодо охорони природних ресурсів і збереження унікальних ландшафтів, що є характерними для Буківської полонини.

- Підвищення обізнаності: Інформування місцевої громади та туристів про важливість збереження цієї природної спадщини, а також залучення громади до ініціатив з охорони навколишнього середовища.

Реалізація цього проекту має велике значення не тільки для наукового співтовариства, але й для місцевих жителів та екологічного туризму в регіоні. Дослідження зможуть сприяти формуванню сталого розвитку Турківщини, зберігаючи природу для майбутніх поколінь, а також створюючи можливості для екологічного туризму, який може стати важливим джерелом доходу для місцевих мешканців.

Дослідження Буківської полонини в рамках Проекту «Вивчення природної спадщини в НПП Бойківщина» є важливим кроком до збереження природного багатства Українських Карпат. Участь міжнародних організацій, наукових установ і місцевих громад в реалізації цього проекту підкреслює спільну відповідальність за збереження біорізноманіття та підтримку екосистем в даній території.

Карпатська плямиста саломандра

2.4. Еколого-освітня діяльність

Національний природний парк «Бойківщина» веде активну екологічну освітньо-виховну діяльність, спрямовану на формування екологічної свідомості та відповідального ставлення до природи серед місцевого населення та відвідувачів. Ця діяльність є важливою складовою охорони природної спадщини, оскільки сприяє розумінню цінності біологічного та ландшафтного різноманіття, а також важливості збереження природних комплексів та об'єктів парку.

Основні напрямки екологічної освіти:

1. Освіта щодо збереження природної та історико-культурної спадщини:

- Проведення лекцій, семінарів та тренінгів для населення про важливість охорони природних ресурсів і історичних цінностей.

- Розробка інформаційних матеріалів, що висвітлюють найбільш цінні об'єкти парку та їх охорону.

2. Ознайомлення з законодавством у природоохоронній сфері:

- Портал для місцевих мешканців, що містить інформацію про законодавчі акти, міжнародні угоди та конвенції, які регулюють природоохоронні питання.

- Організація лекцій та бесід, де розглядаються законодавчі ініціативи та їх значення для збереження природних ресурсів.

3. Інформування про діяльність Парку.

- Поширення інформації про проекти, програми та ініціативи, реалізовані Парком, через заходи, інформаційні стенди та соціальні медіа.

- Забезпечення доступу до публічної інформації про екологічний стан, рекреаційні можливості та дослідження у Парку.

4. Формування системи наукових знань.

- Створення програм, що допомагають розвивати у відвідувачів і місцевих жителів наукове уявлення про екологічні проблеми та рішення.

- Впровадження навчальних програм для різних вікових груп, що акцентують увагу на відповідальному ставленні до довкілля.

5. Створення позитивного іміджу Парку.

- Просування природоохоронних ініціатив серед місцевих жителів, підвищення рівня їхньої участі в охороні навколишнього середовища.

- Організація екоакцій, благодійних заходів, конкурсів та фестивалів, які залучають населення до природоохоронної діяльності.

Парк використовує різноманітні методи та форми освітньої роботи, такі як:

- Екологічні уроки: Проводяться в школах і навчальних закладах для формування базових знань про екологію.

- Інтерактивні заняття: Включають ігри та активності, які слугують захоплюючим способом вивчення екологічних питань.

- Презентації: Візуальні матеріали, які допомагають підвищити інтерес до екологічних тем.

- Лекції та бесіди: Пряме спілкування з аудиторією для обговорення важливих екологічних питань.

- Вікторини та акції: Заохочують активну участь і забезпечують інтерактивність у навчанні.

Національний природний парк «Бойківщина» активно співпрацює з:

- Дошкільними, загальноосвітніми, позашкільними, професійно-технічними та вищими навчальними закладами: Проведення спільних проєктів, екскурсій, досліджень.

- Органами державної виконавчої влади та місцевого самоврядування: Спільна реалізація природоохоронних заходів.

- Громадськими та міжнародними організаціями: Обмін досвідом, спільні програми та ініціативи.

Отже, екологічна освітньо-виховна робота в національному природному парку «Бойківщина» є важливим інструментом для формування екологічної свідомості та активної участі громадськості в охороні довкілля. Завдяки різноманітним формам і методам роботи, Парк активно залучає місцевих жителів та відвідувачів до збереження природної спадщини, що, безумовно, сприяє підвищенню рівня охорони екології в регіоні.

РОЗДІЛ 3

ЛІСОВІ ЕКОСИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «БОЙКІВЩИНА» ТА СТАН ЇХ ЗБЕРЕЖЕННЯ

Національний природний парк «Бойківщина», заснований указом Президента України у 2019 році, став важливим елементом збереження природної спадщини Українських Карпат. Основною метою створення Парку є охорона генетичного, видового та ландшафтного різноманіття, що є особливо актуальним для карпатського регіону, відзначеного наявністю унікальних екосистем.

Основним типом рослинності в Парку є ліси, серед яких переважають букові. Це створює сприятливі умови для існування багатьох видів рослин і тварин. Рослинний покрив національного природного парку «Бойківщина» є результатом складних екологічних процесів і в значній мірі формує біорізноманіття регіону. Основу рослинності складають ялицево-букові, букові та ялинові ліси, які виконують важливі екологічні функції, зокрема стабілізацію ґрунту, збереження водних ресурсів та забезпечення оселищ для численних видів тварин і рослин.

В межах парку збереглися масиви старовікових лісів площею близько 500 га. Ці ліси є надзвичайно цінними як з екологічної, так і з культурної точки зору, оскільки в них проживають багато видів, які рідко зустрічаються в інших регіонах, а також вони виконують важливу роль у збереженні природної спадщини.

НПП «Бойківщина» відомий також своєю географією, оскільки саме у його межах знаходиться найвища точка Львівщини – гора Пікуй, висотою 1408 метрів. Ця вершина є популярним туристичним місцем та природним об'єктом інтересу.

Нещодавно команда науковців, до складу якої входили фахівці з різних галузей (ботаніки, бріологи, лепідоптерологи, орнітологи та ґрунтознавці), провела дослідження у природних старовікових лісах Буківської полонини. Основними цілями цих досліджень були:

- Вивчення екосистем різновікових букових лісів: Дослідження допоможуть визначити особливості росту букових лісів, їх структуру та різноманіття видової композиції.

- Вивчення фауни та флори: Встановлення, які тварини та рослини характерні для цих лісів, є важливим для розуміння екологічних зв'язків і розвитку охоронних заходів.

- Характеристика буроземів: Науковці аналізують, як виглядають карпатські буроземи, їх властивості та роль у функціонуванні екосистеми.

Буковська полонина є надзвичайним місцем, де чудово поєднуються природні букові ліси та «букові кущі», що ростуть на верхній межі лісу. Це місце не лише відзначається своєю природною красою, але й служить основою для розвитку екологічного туризму.

Одним із популярних туристичних маршрутів є регіональний одноденний маршрут легкого рівня складності, що веде на гору Пікуй з села Верхнє Гусне. Цей маршрут надає можливість всім бажаючим насолодитися піднесенням на вершину, вивчаючи під час походу унікальні природні ландшафти та насолоджуючи красою карпатських лісів.

Дослідження, проведені в НПП «Бойківщина», є важливим кроком у напрямку збереження природного багатства Українських Карпат. Зберігаючи і вивчаючи природні екосистеми, ми не лише захищаємо біорізноманіття, але і сприяємо розвитку екологічної свідомості у населення та підтримуємо туристичну привабливість цього регіону.

**Рис. 13. Природні букові ліси національного природного парку
«Бойківщина»**

Старовікові буково-ялицеві ліси хребта Бучок, розташовані на схилах гори Пікуй, представляють собою унікальну екосистему з віковими деревами і мертвою деревиною. Мертва деревина є важливим компонентом цих лісів, оскільки відіграє ключову роль у підтримці біорізноманіття. Вона не лише служить домом для багатьох видів грибів, комах та інших організмів, але й сприяє розвитку нових рослин, що забезпечує стабільність лісових екосистем.

Старовікові ліси в Бучку є місцем проживання для численних видів рослин і тварин, які залежні від специфічних умов, створених цими лісами. Відвідувачі можуть спостерігати за різноманіттям флори та фауни, яка формує складну мережу взаємодій.

Ці ліси функціонують як «живі організми», де кожен елемент відіграє свою роль у підтримці екологічної рівноваги. Відвідувачі мають можливість ознайомитися з процесами, які відбуваються у лісі, і зрозуміти важливість збереження таких екосистем.

Буковецька полонина – це плосковершинний масив на Вододільному хребті в Українських Карпатах, що розташований на межі Львівської та Закарпатської областей, на північний захід від гори Пікуй.

Полонина має пересічну висоту від 900 до 1300 метрів. Схили масиву розрізняються: південно-західний схил є крутим, тоді як північно-східний плавно переходить у Стрийсько-Сянську Верховину.

У цьому регіоні переважають чорничники та біловусникові пустища. Південно-західні схили покриті буковими лісами, тоді як північно-східні – ялиновими. Уніках природної межі лісу збереглася зона з буковим криволіссям.

Через Буковецьку полонину проходить популярний туристичний маршрут «Верхами Вододільного хребта», який веде від села Сянок до гори Пікуй. Це прекрасна можливість для туристів насолодитися природною красою регіону і дізнатися більше про місцеву флору та фауну.

Серед найближчих населених пунктів, які можуть стати відправними точками для візиту, варто зазначити:

- Село Буковець: Привітне село, що є ідеальним місцем для початку екскурсій.
- Село Щербовець: Ще одне можливе місце для зупинки, яке дозволяє з легкістю отримати доступ до цих унікальних лісових масивів.
- Село Верхнє Гусне: Відповідно, ще одна локація, з якої можна розпочати подорож до гори Пікуй.

Старовікові буково-ялищеві ліси хребта Бучок та Буковецька полонина є важливими природними об'єктами, що потребують особливої уваги та охорони. Вони не тільки служать домом для багатьох видів, але й

є важливими для підтримки екологічної рівноваги. Туризм тут сприяє підвищенню свідомості про охорону природи і забезпечує можливість насолодитися красою Українських Карпат [Географ. Енциклопедія України].

Дослідження Буківської полонини в межах Національного природного парку «Бойківщина» виконуються в рамках Проєкту 04/21/SK «Вивчення природної спадщини в НПП Бойківщина: Буківська полонина», який фінансується Фондом збереження біорізноманіття Карпат (Словаччина).

Учасники Проєкту:

- Громадська організація «Агенція регіонального розвитку Турківщини»: Ця організація виступає в ролі координатора проєкту, відповідальної за організацію досліджень і залучення місцевих громад до участі в охороні природи.

- Національний природний парк «Бойківщина»: Парк є важливим партнером у реалізації проєкту, оскільки він забезпечує необхідну інфраструктуру та знання про екосистеми регіону.

- Інститут екології Карпат НАН України (ІЕК НАНУ): Науковці з цього інституту беруть участь у дослідженнях, надаючи експертні оцінки та проводячи наукові аналізи екосистем Буківської полонини.

- Державна прикордонна медична наукова установа НАН України (ДПМ НАНУ): Ця установа також залучена до проєкту, що забезпечує внесок у вивчення медико-екологічних аспектів біорізноманіття регіону.

Основною метою проєкту є дослідження та документування природної спадщини Буківської полонини, зокрема:

- Оцінка біорізноманіття: Вивчення видового складу флори і фауни, включаючи рідкісні і зникаючі види, а також аналіз екосистемних зв'язків.

- Збереження природних екосистем: Розробка рекомендацій щодо охорони природних ресурсів і збереження унікальних ландшафтів, що є характерними для Буківської полонини.

- Підвищення обізнаності: Інформування місцевої громади та туристів про важливість збереження цієї природної спадщини, а також залучення громади до ініціатив з охорони навколишнього середовища.

Реалізація цього проекту має велике значення не тільки для наукового співтовариства, але й для місцевих жителів та екологічного туризму в регіоні. Дослідження зможуть сприяти формуванню сталого розвитку Турківщини, зберігаючи природу для майбутніх поколінь, а також створюючи можливості для екологічного туризму, який може стати важливим джерелом доходу для місцевих мешканців.

Дослідження Буківської полонини в рамках Проєкту «Вивчення природної спадщини в НПП Бойківщина» є важливим кроком до збереження природного багатства Українських Карпат.

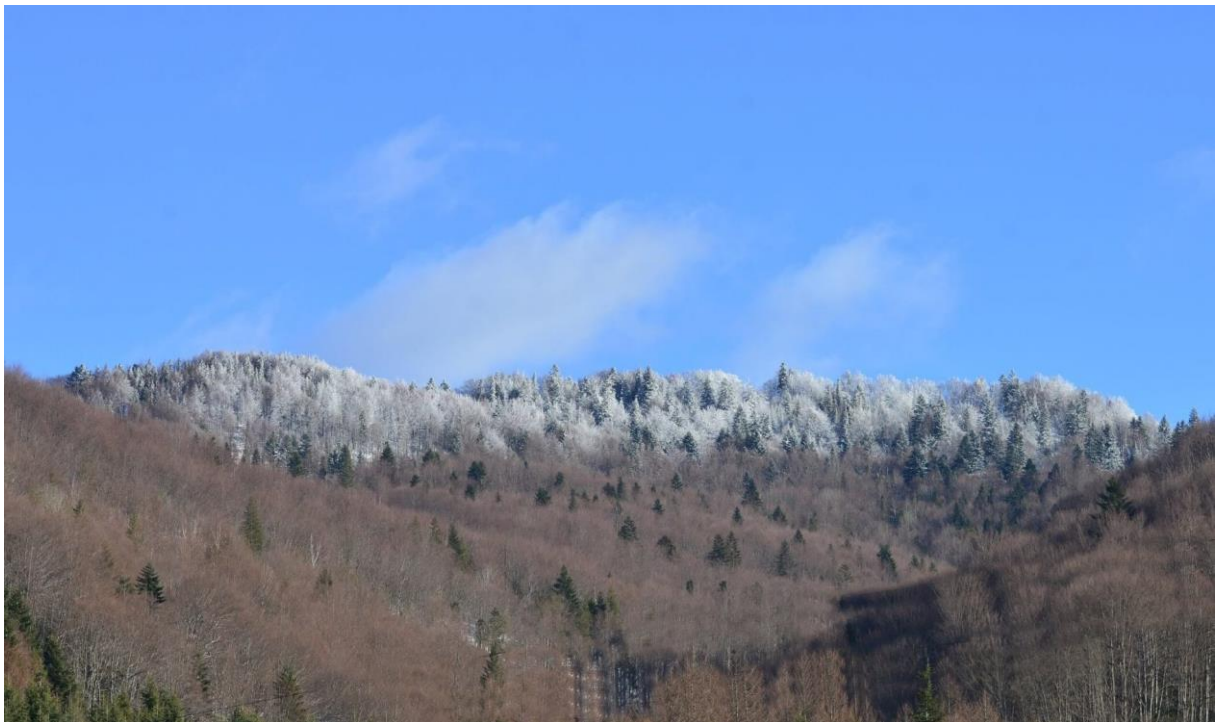

Рис. 14. Старовікові ліси на території НПП «Бойківщина»

РОЗДІЛ 4. БІОРІЗНОМАНІТТЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «БОЙКІВЩИНА»

4.1. Флора

На території національного природного парку «Бойківщина» виявлено приблизно 700 видів вищих судинних рослин. Це велике різноманіття рослинності свідчить про екологічну цінність і біорізноманіття даного регіону, яке підтримує різноманітні екосистеми.

Серед вищих судинних рослин, що ростуть на території парку, наявні: 32 рідкісні види, занесені до Червоної книги України, 9 видів, які знаходяться в Червоному списку судинних рослин Карпат.

Ці рідкісні види являють собою важливу частину екологічної системи парку і потребують особливої охорони. Їхня присутність вказує на здоров'я екосистеми та її стійкість.

Біорізноманіття рослин є ключовим елементом для підтримання екологічних процесів, таких як запилення, формування ґрунтів і підтримання водного балансу. Багато з умовних видів виконують важливі ролі в місцевих екосистемах, і їх втрата може призвести до негативних наслідків для всього природного середовища.

Вивчення та моніторинг цих рідкісних видів є критично важливими для розробки стратегій збереження та охорони природи. Зусилля щодо охорони рідкісних видів рослин, можливого відновлення їх природних місць існування та збереження біорізноманіття регіону повинні бути одним із головних пріоритетів у діяльності парку.

Таким чином, НПП «Бойківщина» є не лише домом для широкого спектра вищих судинних рослин, але й виконує важливу роль у збереженні рідкісних і вразливих видів, які потребують нашої уваги та захисту. Це підкреслює значення парку як важливого елемента в системі природозбереження України та Карпатського регіону в цілому.

На території НПП «Бойківщина» зареєстровано 6 раритетних асоціацій, внесених до Зеленої книги України. Це свідчить про значну біологічну цінність даного регіону. Виявлені зникаючі, рідкісні та вразливі оселища, які описані в Оселищній директиві ЄС, підкреслюють важливість програм охорони природи та підтримки різноманітності екосистем.

В урочищі Мішок, яке межує з польською частиною Міжнародного Резерву Бескиди (МРБ) «Східні Карпати», розташоване Рамсарське угіддя «Болото Надсяння». Це унікальне болото єдиний приклад в Східних Бескидах на теренах України та Польщі, яке не піддалося меліорації. Такий стан зберігає екологічну цінність території, сприяє збереженню водних ресурсів і створює сприятливі умови для рідкісних видів флори і фауни.

Логотип НПП «Бойківщина» включає зображення жовтухи торфовищної (метелика), що підтверджує зв'язок з природною спадщиною регіону. Цей вид метелика, виявлений на території парку, є показником здорового і незайманого екосистемного середовища, завдяки чому підкреслює важливість збереження таких територій у Карпатах.

Отже, рослинний покрив і біорізноманіття НПП «Бойківщина» являють собою важливий ресурс для дослідження, збереження та сталого розвитку. Це свідчить про неперервний зв'язок між природою і людством, вимагаючи відповідального ставлення до збереження природних екосистем та їхніх мешканців для майбутніх поколінь.

4.2. Фауна.

Національний природний парк «Бойківщина» є важливим місцем для збереження біорізноманіття та природного проживання багатьох видів диких тварин, типовими для Карпатського регіону. Парк являє собою екосистему, в якій мешкає значна кількість видів фауни, що забезпечує стабільний баланс в натуральному середовищі.

Серед представників ссавців, які проживають у парку, можна відзначити: бурий ведмідь, вовк, дикий кабан, рись, куниця лісова, видра, борсук, горностай. Також у парку часто зустрічаються олень, козуля, білка та інші ссавці. Це свідчить про різноманітність видів та здоров'я екосистеми.

Загалом у НПП «Бойківщина» виявлено: 1043 види фауни, 179 родин, 49 рядів, 10 класів, 3 типи царства тварин (Animalia). Хоча показники кількості вказують на величезне біорізноманіття, важливо зазначити, що вивчення фауни парку все ще знаходиться на початковому рівні, і дослідження проводяться нерівномірно серед різних таксономічних груп. Хребетні тварини (Vertebrata) є однією з найкраще вивчених груп у НПП «Бойківщина». Так, у парку відомо: 215 видів хребетних тварин, 75 родин, 31 рід, 5 класів типу хордові (Chordata).

Серед хребетних тварин найбільшу різноманітність представляють: Птахи (Aves): 123 види, Плазуни (Reptilia): 5 видів (найменша кількість). Незважаючи на те, що дослідження фауни НПП «Бойківщина» перебувають на початковому етапі, вже виявлено значну кількість видів, які потребують захисту. Це підкреслює важливість подальшої роботи з

вивчення та моніторингу фауни, що дозволить краще розуміти екосистему та її потреби, а також забезпечити заходи для охорони рідкісних та зникаючих видів тварин.

Підтримка біорізноманіття у такому природному середовищі, як НПП «Бойківщина», важлива не лише для збереження самих живих організмів, але й для підтримки екологічної рівноваги, туристичної привабливості та загального благополуччя регіону.

ВИСНОВКИ

На основі загальноприйнятих і апробованих методів лісівничо-екологічної типології та лісівничо-таксаційні методи оцінено лісівничо-екологічні умови національного природного парку «Бойківщина»:

1) охарактеризовано фізико-географічні та кліматичні умови Парку. Територія національного природного парку «Бойківщина» є частиною українських Карпат і розташована в межах двох основних геоморфологічних областей: Вододільно-Верховинської та Зовнішніх Карпат. Вододільно-Верховинська область. Ця область складає основну частину парку і включає північно-західний, західний і південний масиви. геоморфологічні характеристики національного природного парку «Бойківщина» формують унікальні природні умови, що сприяють збереженню біологічного різноманіття та розвитку рекреаційної діяльності. Ці особливості підкреслюють важливість парку як об'єкта для наукових досліджень, екологічного моніторингу та екологічного туризму;

2) описано основні завдання Парку. До них належать: охорона території, рекреація, наука, екоосвіта;

3) охарактеризувати лісові екосистеми Парку та стан їх збереження. Основним типом рослинності в Парку є ліси, серед яких переважають букові. Це створює сприятливі умови для існування багатьох видів рослин і тварин. Рослинний покрив національного природного парку «Бойківщина» є результатом складних екологічних процесів і в значній мірі формує біорізноманіття регіону. Основу рослинності складають ялицево-букові, букові та ялинові ліси, які виконують важливі екологічні функції, зокрема стабілізацію ґрунту, збереження водних ресурсів та забезпечення оселищ для численних видів тварин і рослин.

В межах парку збереглися масиви старовікових лісів площею близько 500 га. Ці ліси є надзвичайно цінними як з екологічної, так і з

культурної точки зору, оскільки в них проживають багато видів, які рідко зустрічаються в інших регіонах, а також вони виконують важливу роль у збереженні природної спадщини.

Старовікові буково-ялищеві ліси хребта Бучок, розташовані на схилах гори Пікуй, представляють собою унікальну екосистему з віковими деревами і мертвою деревиною. Мертва деревина є важливим компонентом цих лісів, оскільки відіграє ключову роль у підтримці біорізноманіття. Вона не лише служить домом для багатьох видів грибів, комах та інших організмів, але й сприяє розвитку нових рослин, що забезпечує стабільність лісових екосистем.

Старовікові ліси в Бучку є місцем проживання для численних видів рослин і тварин, які залежні від специфічних умов, створених цими лісами. Відвідувачі можуть спостерігати за різноманіттям флори та фауни, яка формує складну мережу взаємодій.

4) досліджено біорізноманіття національного природного парку. На території національного природного парку «Бойківщина» виявлено приблизно 700 видів вищих судинних рослин. Це велике різноманіття рослинності свідчить про екологічну цінність і біорізноманіття даного регіону, яке підтримує різноманітні екосистеми. Серед вищих судинних рослин, що ростуть на території парку, наявні: 32 рідкісні види, занесені до Червоної книги України, 9 видів, які знаходяться в Червоному списку судинних рослин Карпат.

На території НПП «Бойківщина» виявлено: 1043 види фауни, 179 родин, 49 рядів, 10 класів, 3 типи царства тварин (Animalia). Хоча показники кількості вказують на величезне біорізноманіття, важливо зазначити, що вивчення фауни парку все ще знаходиться на початковому рівні, і дослідження проводяться нерівномірно серед різних таксономічних груп. Хребетні тварини (Vertebrata) є однією з найкраще вивчених груп у

НПП «Бойківщина». Так, у Парку відомо: 215 видів хребетних тварин, 75 родин, 31 рід, 5 класів типу хордові (Chordata).

Серед хребетних тварин найбільшу різноманітність представляють: Птахи (Aves): 123 види, Плазуни (Reptilia): 5 видів (найменша кількість). Незважаючи на те, що дослідження фауни НПП «Бойківщина» перебувають на початковому етапі, вже виявлено значну кількість видів, які потребують захисту. Це підкреслює важливість подальшої роботи з вивчення та моніторингу фауни, що дозволить краще розуміти екосистему та її потреби, а також забезпечити заходи для охорони рідкісних та зникаючих видів тварин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Географічна енциклопедія України : [у 3 т.] / редкол.: О. М. Маринич (відповід. ред.) та ін. – К., 1989-1993.
2. Національний природний парк «Бойківщина» // https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%BA_%C2%AB%D0%91%D0%BE%D0%B9%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%89%D0%B8%D0%BD%D0%B0%C2%BB.
3. Національний природний парк «Бойківщина» // <https://www.facebook.com/p/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%BA-%D0%91%D0%BE%D0%B9%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%89%D0%B8%D0%BD%D0%B0-100068995783184/>.
4. Указ Президента України від 11 квітня 2019 року № 130/2019 «Про створення національного природного парку «Бойківщина» // <https://www.president.gov.ua/documents/1302019-26486>.
5. Червона Книга України: Рослинний світ / за редакцією Я. П. Дідуха. – Київ: Глобалконсалтинг, 2009. – 912 с.
6. Червона Книга України: Тваринний світ / за редакцією Я. П. Дідуха. – Київ: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.

7. Centre, UNESCO World Heritage. Ancient and Primeval Beech Forests of the Carpathians and Other Regions of Europe. UNESCO World Heritage Centre (англ.). Архів оригіналу за 19 серпня 2021.